

Asia: VN/796/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta (varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelu)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Naisjärjestöjen Keskusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua esityksestä. Liitto kannattaa tasa-arvosuunnitteluvetoisuuden laajentamista koskemaan myös varhaiskasvatusta. Muutos vahvistaisi sukupuolten tasa-arvon edistämistä varhaiskasvatuksessa. Myös muut ehdotetut muutokset ovat kannatettavia.

Esitetyistä muutoksista

Tasa-arvosuunnitteluvetoisuuden laajentaminen varhaiskasvatukseen tukisi sukupuolitietoisempaa varhaiskasvatusta ja varmistaisi sukupuolten tasa-arvon edistämisen entistä paremmin jo varhaislapsuudesta lähtien. Useat asiantuntijat ovat nostaneet esille tarpeen laajentaa tasa-arvosuunnittelu myös varhaiskasvatukseen. Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2016 julkaiseman sukupuolten tasa-arvon edistämisestä varhaiskasvatuksessa käsitelleen selvityksen mukaan sukupuolten tasa-arvon toteutuminen varhaiskasvatuksessa vaatii pysyviä rakenteita. Vaikka opetussuunnitelma ja varhaiskasvatussuunnitelma itsessään sisältävät tasa-arvolain mukaisia kirjauksia, ne ohjaavat ennen kaikkea tekemistä, eivät toiminnan arviointia ja suunnittelua. Seurauksena syrjinnän esiintyminen ja eriarvoinen kohtelu voivat jäädä havaitsematta.

Kuntia koskevat jo viranomaisina tasa-arvolain suunnittelu- ja edistämismääräykset, ja tätä kautta myös velvoite edistää sukupuolten tasa-arvoa varhaiskasvatuksessa, vaikka toimipaikkakohtaista tasa-arvosuunnitelmaa ei ole ollut velvoitetta tehdä. Muutos selkeyttäisi tasa-arvon suunnittelu- ja edistämismääräyksen toimeenpanoa ja määrittäisi sen koskemaan myös yksityisiä palveluntuottajia. Määräyksen on perusteltua olla nimenomaan tasa-arvolain mukainen. Samoin on perusteltua, että määräyksen sanamuodoissa huomioidaan varhaiskasvatuksen erityispiirteet esimerkiksi

perusopetukseen verrattuna. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivalta on niin ikään perusteltua laajentaa kattamaan myös varhaiskasvatukseen liittyvät asiat.

Perhepäivähoidon osalta yhteisten tasa-arvosuunnitelmien laatiminen on perusteltua, sillä kyse on yksittäisistä ihmisistä, joilta toimipaikkakohtaisen suunnitelman laatiminen olisi käytettävissä oleviin resursseihin nähden kohtuutonta. Yhteinen suunnitelma mahdollistaa myös laajemman tasa-arvo-osaamisen hyödyntämisen suunnittelussa. Avoimen varhaiskasvatuksen suhteen on syytä vielä harkita ja perustella esityksessä sitä, rinnastuuko se enemmän ryhmämuotoiseen varhaiskasvatukseen ja olisiko tällöin toimipaikkakohtainen suunnittelu perustellumpaa, sillä kuntatasoisella tasa-arvosuunnitelmalla menetetään toimipaikkakohtaiseen tasa-arvosuunnitelmaan liittyvät hyödyt. STM:n selvityksessä todetaan, että suunnitelmasta olisi eniten hyötyä, kun se laaditaan yksikkötasolla. Kunnan on joka tapauksessa hyvä koordinoida ja tukea myös toimipaikkakohtaisen suunnittelun toteuttamista.

On tärkeää, että sukupuoli-identiteettiä tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisy laajennettaisiin koskemaan myös varhaiskasvatusta. Tästä näkökulmasta ei ole perusteltua, että laissa edelleen puhutaan tytöistä ja pojista sekä naisista ja miehistä. Uusien pykälien muotoilussa olisi tärkeää löytää sukupuolten moninaisuuden paremmin huomioivat sanamuodot. Pitkällä tähtäimellä koko laki olisi tärkeää uudistaa sukupuolten moninaisuus huomioiden.

Esityksen vaikutuksista

Esitys vahvistaisi sukupuolten tasa-arvon toteutumista varhaiskasvatuksessa ja koko yhteiskunnassa. Pitkällä tähtäimellä sillä voidaan vaikuttaa positiivisesti myös koulutus- ja ammattialojen segregoitumisen purkamiseen, mikä on erittäin tärkeää, sillä ongelma on sitkeä ja sen ratkaiseminen edellyttää pitkäjänteisiä toimia.

Esitys olisi myös lapsen edun mukainen. Esitettyjen myönteisten lapsi- ja tasa-arvovaikutusten ulkopuolelle jäisivät nyt kuitenkin lapset, jotka ovat varhaiskasvatuksen ulkopuolella. Sama koskee myös yksityistä avointa varhaiskasvatusta, mikä ei kuulu varhaiskasvatuslain piiriin ja jäisi näin ollen myös tämän esityksen ulkopuolelle. Korkeatasoisen varhaiskasvatuksen vaikuttavuus asettaa vaatimuksia myös varhaiskasvatuksen selkeämmälle määrittelylle. Korkeatasoinen varhaiskasvatus on lapsen oikeus. Lasten tasa-arvoisuuden näkökulmasta tämä on keskeistä.

Suunnitteluvelvoitteen toimeenpanosta

Tasa-arvosuunnittelussa kyse ei ole byrokraattisesta tehtävästä, vaan ennemminkin tavasta lisätä tasa-arvo-osaamista varhaiskasvatuksessa. Tasa-arvosuunnittelu on sukupuolten tasa-arvon edistämisen työkalu. Parhaimmillaan suunnittelu ja arviointi edistävät varhaiskasvatuksen opettajien ja henkilöstön oppimisprosessia, auttavat ymmärtämään, mitä yhdenvertaisuustyössä tavoitellaan, sekä herättävät pohtimaan ja muuttamaan omia toimintatapoja ja asenteita.

On tärkeää, että tasa-arvosuunnitteluun ja suunnitelman toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa tarjotaan tukea ja koulutusta, ja että suunnitelmien toteutumista seurataan ja valvotaan säännöllisesti. On varmistettava, että henkilöstöllä ja johdolla on osaamista sukupuolten tasa-arvosta ja yhtäläiset valmiudet tasa-arvon edistämiseen. Tasa-arvon toteutuminen varhaiskasvatuksessa edellyttää alalle opiskelevien kouluttamista ja alalla jo työskentelevien täydennyskouluttamista sukupuolten tasa-arvosta. Tämä tarkoittaa tasa-arvoisältöjen sisällyttämistä varhaiskasvatuksen yliopisto-opetukseen. Myös lasten osallistaminen ikätasonsa mukaisesti tasa-arvosuunnitelman laadintaan on tärkeää.

Tasa-arvosuunnitelman toteutumista on myös syytä seurata ja arvioida yhdessä henkilöstön kanssa säännöllisesti. Varhaiskasvatuksen Opettajien liitto on tasa-arvosuunnitteluelvoitteen toimeenpanemisessa tärkeä yhteistyökumppani, jota on syytä konsultoida lain valmistelun ja toimeenpanon osalta aktiivisesti.

Resursseista

Esityksessä tavoiteltujen positiivisten vaikutusten varmistamiseksi on erittäin tärkeää turvata tasa-arvovaltuutetulle riittävät resurssit laajenevien velvollisuuksien hoitamiseen. Esitys laajentaisi tasa-arvovaltuutetun valvontatehtävää varhaiskasvatukseen. Myös tasa-arvovaltuutetun tehtävät ohjata ja neuvoa lain toimeenpanossa ja tasa-arvosuunnitteluelvoitteen toteuttamisessa lisääntyisivät.

Naisten syrjinnän poistamista koskevaa YK:n CEDAW-sopimusta valvova komitea on edellyttänyt, että Suomi antaa naisten oikeuksia ja sukupuolten välistä tasa-arvoa edistävälle toimijoille asianmukaiset henkilö-, rahoitus- ja tekniset resurssit. Komitea on viimeisimmässä Suomea koskevissa loppupäätelmissään vuonna 2014 esittänyt huolensa tasa-arvovaltuutetun käyttöön annettujen resurssien vähäisyydestä. Niin ikään kansallisia ihmisoikeusinstituutioita koskevien Pariisin periaatteiden yksi keskeisimmistä kriteereistä riippumattomuudelle ovat riittävät henkilö- ja taloudelliset resurssit. Esityksen kansainvälisessä vertailussa eri maiden viranomaiset nostivat keskeisimmäksi kriteeriksi itsenäisyydelle ja riippumattomuudelle nimenomaan toiminnan riittävät resurssit.

Esityksessä arvioidaan, että tasa-arvovaltuutetun toimiston arvioitu lisäresurssitarve olisi 0,5 henkilötyövuotta. Tätä ei voida pitää riittävänä, etenkin kun huomioidaan, että tasa-arvovaltuutetun resurssit ovat jo valmiiksi riittämättömät kasvaneeseen tehtäväkenttään nähden. Uudistuksen

vaatimat lisäresurssit tulee arvioida uudelleen ja tasa-arvovaltuutetun resursseja lisätä kokonaisuudessaan vastaamaan sen kasvanutta tehtäväkenttää.

Uudistuksen toimeenpanon suhteen on huomioitava myös varhaiskasvatuksessa käytettävissä olevat resurssit. Varhaiskasvatus on naisenemmistöinen ala eli varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelu ja sen teettämä lisätyö koskettaa nimenomaan naisia. Jotta varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelu saadaan nivottua osaksi varhaiskasvatuksen toimintaa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti, se vaatii resursseja koulutukseen ja itse työn tekemiseen.

Muita huomioita

Koska tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat usein laaditaan yhdeksi suunnitelmaksi, olisi selkeää ja suunnitelmien käytäntöön soveltamista helpottavaa, että tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisen vaatimukset ja niiden laiminlyönnistä määrättävät seuraamukset olisivat mahdollisimman yhtenäiset.

Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksen toteuduttua olisi perusteltua toteuttaa seuraavaksi tasa-arvolain kokonaisuudistus, jossa tarkasteltaisiin erityisesti tasa-arvon edistämistä, syrjintäkieltoja sekä valvonnan ja oikeussuojakeinojen toimivuutta ja riittävyyttä. Samalla olisi syytä antaa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle oikeus määrätä hyvitys syrjinnästä myös tasa-arvolain nojalla. Lisäksi esitämme, että työnantajan velvollisuutta laatia tasa-arvosuunnitelma laskettaisiin nykyisestä 30 työntekijästä.

Heinilä Terhi
Naisjärjestöjen Keskusliitto